

Іван Осипенко
СПОСОБИ ВЧИНЕННЯ ШАХРАЙСТВА В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Ivan Osipenko
METHODS OF COMMITTING SWINDLING IN THE MODERN CONDITIONS

У сучасному світі шахрайство відбувається надзвичайно стрімко, новітні технології створюють дедалі ширші можливості для вчинення такого виду злочину. Шахрайство в сучасних умовах характеризується зміною форм і видів, що зумовлено різними причинами. При цьому для сучасних шахраїв характерне використання як старих прийомів, так і нових, раніше невідомих.

Ключові слова: шахрайство, спосіб, обман, зловживання довірою, страхування.

In the modern world, swindling happens extremely rapidly, the new latest technologies create more and more opportunities for committing such a crime. Swindling in the modern conditions is characterized by a change of forms and species due to various reasons. At the same time, modern swindlers use both old methods and new ones, previously unknown.

Key words: swindling, methods, deception, abuse of trust, insurance.

Останнім часом в Україні шахрайство набуло поширення і характеризується зміною форм, видів і способів. Боротьба з цим видом злочинів є актуальною проблемою в діяльності правоохоронних органів. Пояснюється це тим, що шахрайство традиційно має високу латентність – далеко не всі потерпілі звертаються до правоохоронних органів з заявами про вчинення відносно них шахрайських дій. З економічними перетвореннями в країні, розвитком ринкових відносин пов'язано проникнення шахрайства до сфери підприємницької діяльності: інвестиційної, довірчої, страхової, банківської.

Шахрайство – це заволодіння чужим майном або придбання права на майно шляхом обману чи зловживання довірою (ст. 190 Кримінального кодексу України) [1].

Говорячи про способи шахрайства, слід зазначити, що вони характеризуються такою сукупністю засобів і методів, які дозволяють вчинити обман настільки переконливо, що породжують щире довіру потерпілого, через яку й відбувається передача майна. Аналіз характеру дій шахраїв дозволяє говорити про наявність типових для більшості шахрайських операцій етапів вчинення злочину, що охоплюють: підготовку до проведення шахрайської операції, у тому числі розробку схеми операції, здійснення необхідних організаційних і технічних заходів; безпосереднє вчинення обманних дій; заволодіння майном; ухилення від відповідальності [2, с. 39-40].

Шахраї діють по-різному залежно від того, який спосіб вони використовують. Шахраєві доводиться не тільки мати схожі зовнішні риси тієї особи, за яку він себе видає, йому необхідно ще й бути обдарованим багатою фантазією і вміти майстерно брехати для того, щоб оточуючі піддалися обману, або щонайменше не могли негайно його викрити. Він неодмінно повинен бути хорошим актором, вміти «пускати пил в очі» і володіти чудовою пам'яттю, щоб не впасти в постійні протиріччя з самим собою [3, с. 120-121].

З метою заволодіння індивідуальним майном громадян шахрайство вчиняється різноманітними способами: підміна предметів продажу, обміну і грошових коштів, що підлягають передачі контрагенту (використання шахраями грошових і майнових «ляльок»; продаж виробів нижчої, ніж передбачено домовленістю, якості (продаж прикрас з міді, латуні чи бронзи як золотих); заволодіння предметами угоди без наміру виконати зобов'язання за договором (залишення потерпілого під якимось приводом і зникнення через прохідний двір – «протяг»); обрахування потерпілого при розміні великих купюр грошей або при купівлі; підкидання потерпілому фіктивних цінностей, втягнення його у «розподіл» знахідки і видурювання грошей як частини вартості «знайденого»; обман під час азартних ігор; проведення лотерей, ворожіння чи

знахарство як форми обману; позичання грошей без наміру повернути борг; шлюбні афери; збирання «пожертвувань»; продаж невідчужуваного майна.

Сучасні способи шахрайств відрізняються також залежно від сфери суспільного життя, у якій вони вчиняються: страхування, інвестування, обігу цінних паперів, банківської діяльності, інтернет-технологій [4, с. 362-363].

Для досягнення злочинної мети шахраї застосовують різні види психологічного впливу, найчастіше – навіювання. Одним із видів глибокого навіювання є гіпноз як тимчасовий стан свідомості особистості, що теж використовується у злочинних цілях гіпноз [5, с. 118-119].

В Україні з'явилися нові види шахрайств. Відтепер з метою виманювання коштів у людей шахраї представляються працівниками органів державного контролю, банківських установ, правоохоронних органів. Зазвичай потенційними жертвами стають особи похилого віку, які недостатньо обізнані з дійсними функціями і повноваженнями вказаних органів та установ, тому довіряють шахраям та, щиро очікуючи обіцяних ними матеріальних компенсацій, допомог тощо, легко потрапляють у злочинні тенета [6, с. 34].

Під способом заволодіння грошовими коштами шляхом шахрайства вчиненого в сфері виконання господарсько-договірних зобов'язань доцільно розуміти систему дій, прийомів, операцій, спрямованих на використання можливостей суб'єкту господарювання до вступу в договірні відносини від власного імені з метою схилити обманним шляхом інших учасників цих відносин перерахувати грошові кошти на поточний рахунок вказаного суб'єкту господарювання та в подальшому обернути їх під видом вчинення фінансово-господарських операцій на свою користь [7, с. 19].

Шахрайство набуло значного поширення у сфері надання туристичних послуг (туристичні афери).

Закони нашої країни не створили системи жорсткого контролю за туристичним бізнесом. Турист, купуючи турпакет на фірмі, може навіть не здогадуватися, що видану йому квитанцію про сплату грошей спритний працівник фірми може не зафіксувати у бухгалтерії і ці гроші передати санаторію чи навіть іноземному партнеру готівкою. При цьому прибуток від продажу путівки уникає оподаткування й осідає в кишені бізнесмена.

Як правило, більшість шахрайств у туризмі відбувається напередодні літнього сезону, коли навіть у середнього туроператора накопичуються великі грошові суми, отриманих від туристів, але ще не перерахованих закордонним партнерам, готелям й авіакомпаніям [8, с. 296].

Досить поширеним є також шахрайство у сфері обороту житлової нерухомості. Переважно воно вчиняється у двох самостійних формах: заволодіння чужим майном або придбання права на нього. Перший випадок характерний коли умисел злочинців направлений на заволодіння коштами від продажу майна тощо, без посягань на право власності на це майно. Така ситуація спостерігається у випадках коли злочинці обманом спонукають потерпілого продати належне йому майно, під приводом купівлі іншого з доплатою, та заволодівають коштами, або при укладенні договору оренди житла. В другому випадку злочинці навпаки спонукають жертву передати права на майно їм. Це можливо в силу юридичної неосвіченості, а в деяких випадках банальної довірливості потерпілих [9, с. 35].

Що стосується шахрайства у сфері мобільного зв'язку, то особливості даної групи злочинів зумовлені появою принципово нових комунікативних засобів, які використовуються у суспільстві не тільки для передачі інформації, а й як засоби зберігання та переказу грошових коштів. Разом із тим особливістю цих злочинів є те, що вони можуть бути вчинені у різноманітних сферах суспільного життя, зокрема у

побути, функціонуванні окремих суспільних інститутів, підприємницькій діяльності тощо [10, с. 115].

Події останніх років показують, що рівень карткового шахрайства у світі зростає, і зловмисники застосовують технічно складніші прийоми.

По-перше, зловмисники встановлюють на банкомати так звані скімери (накладки) – це пристрої, що зчитують інформацію з магнітних смуг карток. Згодом отримані відомості наносяться на підроблену картку – так званий «білий пластик» і використовують її для розрахунків в торгових мережах. По-друге, все частіше застосовується так званий кеш-траппінг – установка на банкомат спеціальних пристроїв, які не дозволяють клієнту отримати доступ до своїх грошей після проведення успішної операції зняття коштів: клієнт забирає картку і йде, а шахраї знімають пристрій з його грошима. По-третє, кард-траппінг – коли при спробі клієнта скористатися банкоматом зловмисники в результаті отримують замість його грошей саму картку.

При цьому фахівці визнають, що повністю захистити клієнта від сучасних схем шахрайства банки не в змозі [11].

Способи обману змінюються з роками, але завжди застосовуються відповідно до умов часу і дії.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III: чинне законодавство зі змінами та допов. станом на 26 січ. 2015 року: (офіц. текст). – К.: ПАЛИВОДА А.В., 2015. – 212 с. – (Кодекси України).
2. Мусієнко О.Л. Теоретичні засади розслідування шахрайства в сучасних умовах: монографія / О.Л. Мусієнко; за ред. проф. В.Ю. Шепітька. – Х.: Право, 2009. – 168 с.
3. Штибер В., Шнейкерт Г. Практическое руководство для работников уголовного розыска. – М.: Государственное техническое издательство. – 1925. – 192 с.
4. Криміналістика: Підручник / Кол. авт.: В.Ю. Шепітько, В.О. Коновалова, В.А. Журавель та ін. / За ред. проф. В.Ю. Шепітька. – 4-е вид., перероб. і доп. – Х.: Право, 2008. – 464 с.
5. Мігоцький Л., Завада Т. Циганський гіпноз як спосіб вчинення злочину // Вісник України. – 2015. – № 11. – С.117-128.
6. Чапась Р. Питання методики розслідування окремих видів шахрайств, учинених у складі стійких злочинних об'єднань // Вісник прокуратури. – 2017. – № 5. – С. 34-35.
7. Дехтярьов Є. Особливості доказування обставин вчинення шахрайства у сфері виконання господарсько-договірних зобов'язань // Підприємництво, господарство і право. – 2011. – № 4. – С. 18-21.
8. Нестерова І.А. Способи шахрайства в сфері туристичного бізнесу України // Часопис Київського університету права. – 2011. – № 1. – С. 295-298.
9. Дикий О.В. Кримінологічна характеристика способів вчинення шахрайств в сфері обороту житлової нерухомості // Часопис Академії адвокатури України: електрон. наук. фах. вид. / Акад. адвокатури України. – К.: 2014. – Том 7. – № 2 (23). – С. 33-40.
10. Крижевський А. Структура та значення криміналістичної характеристики шахрайств у сфері мобільного зв'язку // Підприємництво, господарство і право. – 2011. – № 3. – С. 114-117.
11. Гриньков Д. Шахрайство з платіжними картками та протидія йому в сучасних умовах. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ufin.com.ua/analit_mat/poradnyk/191.htm

Осипенко Іван Петрович – старший викладач кафедри кримінального права та правосуддя, Чернігівський національний технологічний університет (вул. Шевченка, 95, Чернігів, 14027, Україна).

Osipenko Ivan Petrovich - senior lecturer pulpit of criminal law and justice, Chernigiv National Technology University (Shevchenko str., 95, Chernihiv, 14027, Ukraine).

Кокоша Діана Юрївна – студентка, Чернігівський національний технологічний університет (вул. Шевченка, 95, Чернігів, 14027, Україна).

Kokosha Diana Yuriivna – student, Chernihiv National Technological University (Shevchenko str., 95, Chernihiv, 14027, Ukraine).

E-mail: dianka0209@ukr.net